MİSYONERLİK - AZINLIK VE YABANCI OKULLAR -5
(KURULUŞLARI - AMAÇLARI - FAALİYETLERİ)

Editörler
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Uzm. Mehmet DERİ

kitâbî

Editörler
Prof. Dr. Remzi KILIÇUzm. Mehmet DERİ

MİSYONERLİK - AZINLIK VE YABANCI OKULLAR -5
(KURULUŞLARI - AMAÇLARI - FAALİYETLERİ)

kitâbî

6. BÖLÜM

BİR ERKEN CUMHURİYET LABORATUVARI OLARAK *MUHİT* DERGİSİ (1928-1933) VE MİSYONERLİK POLEMİĞİ[1]

Doç. Dr. Harun TUNCER

İstanbul Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
harunt@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8810-0310

Giriş: Erken Cumhuriyet'in Kültürel İnşası

1928 sonbaharında yayın hayatına başlayan *Muhit* dergisi, kapağındaki "resimli aylık aile mecmuası" ibaresine rağmen yalnız evin içini ve hane halkını hedef alıp ona hitap etmedi; aksine, Cumhuriyet'in yeni toplum tahayyülünü aile kurumu üzerinden gündelik hayata tercüme eden pedagojik bir kültür ve terbiye projesi olarak şekillendi. Dergi, *Resimli Ay*'ın fazlasıyla siyasî renge bürünen[2] ama esasen bir şehirli-magazin karışımı tonundan ve ileride çıkacak *Ülkü*'nün yarı-resmî ideolojik retoriğinden ayrılarak, ne yalnız propaganda yaptı ne de salt

1 Çalışmamın yazımı sırasında hem koleksiyonundan istifade ettiğim hem de desteklerini gördüğüm 29 Mayıs Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanı Sn. Mehmet Yılmaz'a ve kütüphanenin diğer çalışanlarına, ayrıca yine temininde sıkıntı çektiğim eseri bulup tarafıma ilettiği için Ahmet Yiğittepe'ye ve taslağı okuyarak katkı sağlayan Dr. Kasım Hızlı'ya müteşekkirim.

2 Mehmet Fatih Uslu, *Resimli Ay Magazine (1929-1931): The Emergence of an Oppositional Focus Between Socialism and Avant-gardism*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Ün. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 134-139.

edebî denemeciliğe soyundu. Modernleşmenin popüler dili ile kültürel süreklilik endişesini aynı çatı altında birleştirdi; bu çatı, başmuharrir Ahmet Cevat Emre'nin hem dil devrimi tecrübesi hem de maarif ideali sayesinde ayakta durdu.

Muhit 1 Kasım 1928'de, yani Harf İnkılâbı'nın hemen ardından yayın hayatına başlamış, ilk sayısı tamamen Arap harfleriyle, ikincisi karma, üçüncüsünden itibaren ise yalnızca Latin harfleriyle basılmıştı. Derginin kuruluş amacı, kendi ifadesiyle, diğer "sathî ve şathî" benzerlerinin aksine çağının en meşhur ve en sanatkârane dergilerini kendisine model alarak "az çok okumuş veya tahsil çağında mensupları olan ailelerin edebiyat, sanat, ilim, fen ve medeniyet âleminin gidişatını takip etmelerini sağlamak, onlara rehberlik etmek"ti.[3] Bu yönüyle *Muhit*, yeni Türk harflerinin kamu tarafından kabulünü kolaylaştırmayı hedefleyen, aynı zamanda Cumhuriyet'in ülkülerini ve kültürel boyasını halk tabanıyla buluşturma misyonunu üstlenen bir araç olmayı amaç edinmişti.[4]

Kurucusu ve mesul müdürü Ahmet Cevat [Emre] (1876-1961), dil devriminin öncü isimlerinden biri olarak *Muhit*'i yalnız bir dergi değil, aynı zamanda "okuyan yurttaş" modelinin üretim atölyesi yahut laboratuvarı hâline getirdi. Girit doğumlu Ahmet Cevat'ın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çok yönlü tecrübesi (öğretmenlik, gazetecilik, gramercilik, Sovyet Rusya'daki faaliyetleri)[5] *Muhit*'in entelektüel yönünü belirleyen ana kaynaktı. Harf Devrimi Komisyonu üyeliği (1928), Dil Encümeni'ndeki gramer çalışmaları ve Türk Dil Kurumu kurultaylarındaki faal rolü, dergideki dil-kültür vurgusunun altyapısını oluşturdu. Dolayısıyla *Muhit*, harf devriminin yalnız teknik değil, aynı zamanda

3 Derginin ilk sayısında yayımlanan *sebeb-i intişâr* yazısında Ahmet Cevat şunları söylüyordu: "Mecmualar, bizde, her şeyden evvel kârilerini eğlendirmek, bazı meraklarını sathî ve şathî yazılarla okşamak, garizî [tabii] bazı insiyaklarını hayalî alâkalarla harekete getirmek gayretiyle sahife ve sütunlarını doldurmaktadır. Bu kabil neşriyat kâri kütlelerinin sinirlerini oynatır, yorar, hırpalar, fakat kalplerinin ve dimağlarının hakiki açlığını asla doyuramaz. *Muhit* medeniyet âleminin en meşhur ve en sanatkârane neşrolunan mecmualarını, magazinlerini kendisine model olarak alıyor."

4 Betül Karcı, "Muhit Dergisi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/375/Muhit-Dergisi (Erişim: 09.11.2025).

5 Ahmet Cevat 1909'da, 31 Mart hadisesini konu edinen bir de "belgesel" piyes de yazmıştı: Yıldız'ın Sonu adını taşıyan oyunun alt başlığı "Hadisât-ı irticâ'iyye ve Abdülhamid'in hal'ini musavvirdir" şeklindeydi. Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1971, s.194.

kültürel bir seferberlik olduğunun en görünür platformlarından biri hâline geldi.

Muhit Neden Bahsediyordu?

Muhit'in fihristleri bütün olarak okunduğunda, derginin kendisini üç eş-merkezli halkada kurduğu görülüyor: (i) Terbiye ve maarif (yurttaş terbiyesi, aile terbiyesi, çocuk psikolojisi, spor disiplini), (ii) Kültür ve estetik (edebiyat, musiki, tiyatro/sinema, sanat incelemeleri, tercümeler), (iii) Doğal bilim ve içtimaiyat (fen/popüler bilim, sağlık/sıhhat, teknoloji). Bu üç halka, erken Cumhuriyet'in seküler ahlâk ile pozitivist bilgi ve millî kültür arasında kurmak istediği dengeye[6] tekabül ediyordu. Derginin başmuharriri, bu dengeyi salt fikir yazılarıyla değil, fihristin mimarisi yoluyla da kurdu: Her sayı, benzer başlık sıraları ve tekrar eden sabit bölümlerle "düzen" fikrini görünür kıldı. Okur, edebî metinle terbiyevî notların, fen haberleriyle kadın sayfasının yan-yanalığını daha baştan benimsedi.

Muhit'in beş yıllık yayın seyri yıl yıl ve daha sonra da eksen eksen (tema-tür-editöryal-ideolojik) açıdan da değerlendirilmeyi hak ediyor. Yapılacak bu değerlendirme Ahmet Cevat'ın dergide takip ettiği politika ve şahsî ideolojik yaklaşımını da görünür kılması açısından kıymetli.

I. Birinci Yıl (1928–1929): Modernliğin Evi, Ailenin Okulu

İlk yıl, *Muhit* "aile" kavramına kamuya mahsus bir anlam yükleyerek kültür ve terbiyeyi evin içine yerleştirmişti. Birinci sayıdaki "Muhit Ne İçin İntişar Ediyor" yazısıyla Ahmet Cevat, hedefini "yeni Türk insanını ilim ve medeniyet yolunda yetiştirmek" diye tarif etti. Bu hedef, ilk 12 sayının fihristinde kristalleşti: "Memlekete Dair" başlığı, her sayıda aktüel meseleleri ideolojik tonda yoğuran yazılara ayrıldı; "Fen Âlemi" pozitif bilginin popüler anlatımını üstlendi; "Kadına Müteallik"

6 Yaşar Nabi'nin Kültür Savaşı başlıklı yazısı (Muhit, 53: 2-3) yeni bir devreye girildiğini, hilafetin siyasi, sosyal ve akidevî "tortuları"ndan sıyrılındığını, artık bir kültür hamlesi yapılması gerektiğini vurguluyordu. Bu anlamda dergi bu işi, temel misyonlarından biri kabul etmiş gibiydi. Dönem itibariyle yayınına müsaade edilen gazete ve dergilerin neşrinden beklenen öncelikli semere, "yeni devrimlerin ve yeni kültürün halka anlatılması" olmuştu. Fahri Güzel, *Bir Dönüşümün Serencamı*, İstanbul: Muhayyel Yayınları, 2023, s. 276.

ve "Ev Hanımı Sahifesi" aile içi rolleri ahlâk ve sağlık üzerinden yeniden kodladı adeta; "Çocuğa Müteallik/Şen Çocuklar" gibi sayfalar yeni neslin terbiye edilmesini bir vatandaşlık görevi olarak görüyor ve buna çabalıyordu.

1) Ahmet Cevat'ın Rolü: Harften Terbiyeye

Başmuharrir Ahmet Cevat, ilk yayın yılında derginin fikrî eksenini tayin etti. Harf İnkılâbı çalışmalarının hareketlendiği süreçte kurullarda yer alan dilci yazar, "Elifbe'den Alfabeye" ve "Büyük Türk İnkılâbına Dair" gibi yazılarla değişimi yalnız teknik bir dönüşüm değil, medeniyet atılımı olarak anlattı. Onun yazılarında üç damar öne çıkıyordu:

(i) İnkılâp ve milliyet: Türk inkılâbını Fransa/Rus ihtilallerinden ayırıp ahlâkî terbiye hareketi olarak yorumladı.

(ii) İlim ve seküler ahlâk: "Yirminci Asırda Güzellik-İyilik-Doğruluk İdeali" yazısıyla pozitivist bir değer üçgeni kurdu.

(iii) Dil ve kimlik: "Hazırlanmakta Olan Türk Sözlüğü", "Nasyonalizm" vb. yazılarda dili millî şuur ve birliğin omurgası saydı.

Emre'nin dili, halkçı sadecilik ile münevverce düzen isteğini bağdaştırdı. Aynı sayıda birden çok imzayla görünmesi (bazı sayılarda 3-4 yazı), onu yalnız "başmuharrir" değil, halk pedagogu mertebesine taşımıştı.

2) Kadın ve Aile: Modernliğin Evdeki Yüzü

İlk yılda dergide kadın kalemlerin (Nezihe Muhittin, Mebrure Hurşit, Şefika Muhsin) sürekliliği dikkat çekti. "Ev Hanımı Sahifesi", "Kadına Müteallik", "Elbise Kalıbı" gibi kısımlar yalnız moda/ev bilgisi değil; sağlık, temizlik, çocuk bakımı, aile ahlâkı gibi temalarla "modern ev kadını"nı kamu yararını gözeten bir figüre dönüştürdü. Nezihe Muhittin, kadını "medeniyetin vicdanı" olarak tanımladı. Bu ton, dönemin açık feminist polemiklerinden farklı olarak pedagojikti. Dergi açıkça kademeli bir dönüşüm ilkesi benimsemişti ve toplumu aile üyelerinden başlayarak bir tahavvüle doğru sürüklemeye çalışıyordu.

3) Çocuk ve Gençlik: Yurttaşlığın Kuluçkası

Çocuk sayfaları, erken yaş terbiyesini "memleket menfaati" ile bağdaştırmıştı. Jimnastik, oyun, hijyen, aile içi disiplin ve izcilik gibi başlıklar, "Cumhuriyet nesli"nin gündelik alışkanlıklarının neler olması gerektiğine dair birer ipucuydu. Bu pedagoji, 1930'larda beliren Halkevleri çizgisinin öncülü oldu.

4) Bilim-Sanat-Halkiyat: Popüler Aydınlanma

"Fen Âlemi"nde elektrikten uçağa, aşıdan makineye geniş bir yelpazenin işlendiği görülüyordu. Dil, teknik değil hikâyeleştirilmiş bir popüler bilim diliydi. Edebî tercümeler (Mark Twain, Anatole France vb.), "örnek şahsiyetler" mantığıyla sunuldu; halkiyat yazıları modernleşmeci merakla "yerli malzeme"yi millî kimlikle örtüştürme gayretine matuftu. Böylece *Muhit*, "bilim ile hars"ı yan yana değil, iç içe geçirdi.

Hulasa *Muhit*, ilk 12 sayısında ev merkezli ama kamuya dönük sonuçlar doğuran bir seküler terbiye çizgisi kurdu. Emre'nin dil-ahlâk-medeniyet üçgeni, derginin nihai omurgası oldu.

II. İkinci Yıl (1929-1930): Halk Maarifinden Kültür İnşasına

İkinci yıl, *Muhit*'in bir "aile mecmuası" olmaktan ziyade halk maarifinin kürsüsüne dönüştüğü dönem oldu. Emre'nin "Maarif ve Cemiyet", "Halk Terbiyesi ve Okul", "Yeni Neslin Ruhî İnkılâbı", "Türk Kültürünün İstikbali" gibi makaleleri, eğitim politikasını medeni kültür idealiyle aynı düzleme yerleştirdi. "Mektep" yalnız müfredattan ibaret bir sistem değil, mefkûre mektebi olmalıydı.

1) Kadın Cephesi: Nezihe Muhittin'in Sürekliliği

Nezihe Muhittin'in "Kadın ve Cemiyet", "Ev Kadını mı, Memure mi?", "Kadın ve Mefkûre", "Yeni Kadın" gibi yazıları, kadını ev/kamu sınırında yeni bir dengeye yerleştirdi. Kadın hem bir ahlak terbiyecisi hem de içtimaî sorumlulukları olan bir figürdü. Kadın, "idealin muallimesi" olarak yeniden kuruldu; Emre'nin halk pedagojisi bu cephenin teorik arka planını sağladı.

2) Beden, Sanat ve Musiki: Ahlâkın Estetik Dili

Selim Sırrı Tarcan'ın "Sporun Ruhu/Sporun Terbiyeye Katkısı" gibi yazıları, beden terbiyesini yurttaş etiğine bağladı. Mebrure Hurşit'in "Sanat ve Millî Terbiye", "Halk Musikisi" vb. yazıları, estetik terbiyeyi "ruhun ahengi" olarak tarif etti. Bu ikili çizgi, Cumhuriyet pedagojisinde *disiplin* (beden) ve *aheng*i (estetik) birbiriyle mezcetmişti.

3) Edebî Laboratuvar: Reşat Nuri, Necip Fazıl, Yakup Kadri vs.

Reşat Nuri'nin "Yarınki İnsan", "Bir Kadın Meselesi", "Evin İçinde" gibi hikâyeleri, modern bireyin ahlâkî ikilemlerini şehirli gündelik hayatın içinde işledi. Ziya Osman, Cevdet Kudret, Yaşar Nabi gibi genç edip ve şairlerin dergi görünmesiyle Yedi Meşalecilerin sayfalarında arz-ı endam ettiği bir vitrin de olmuştu *Muhit* mecmuası.

4) Bilim-İktisat Damarı: Kamu Aklı

Kâmran Şerif'in evrim ve tabiat yazıları, İsmail Hüsrev'in iktisat, Suphi Rıza'nın elektrik yazıları, "bir parça bilim"i zımnen "her vatandaşın edinmesi gereken kültür" olarak ilan ediyordu. Bu popüler bilim tavrı, seküler rasyonalizmin halk diline tercümesi niteliğindeydi.

İkinci yılında *Muhit*, "halk maarifi" kavramını ima eden metinleriyle fikir akışını kurumlaştırdı. Ahmet Cevat da bir "öğretmen"den çok bir ideolog-editör olarak temayüz etti.

III. Üçüncü Yıl (1930-1931): Kurumlaşan Aydınlanma ve Dil-Tarih Sentezi

25-36. sayılar, *Muhit*'in tematik sütunlarını yerli yerine oturttu: Dil ve tarih vurgusu, sosyal ahenk ve millî iktisat, kadın-çocuk sayfalarında istikrar dikkat çekiyordu. Ayrıca bilim-teknoloji gelişmeleri de yakından takip edilmeye çalışılıyordu.

1) Ahmet Cevat'ta Ahenk Fikri ve Millî İktisat

"Sınıflar Arasında Ahenk", "Ahenkli Cemiyet", "Nikbinlik", "Kemalizmin İktisadî Düsturları"[7] gibi metinlerde sınıf mücadelesi yerine

7 Kemalizm'in kavram olarak ilk defa Temmuz 1930'da (*Muhit*, sayı 21) Ahmet Cevat tarafından kullanıldığı belirtilse de (Temuçin F. Ertan, "Ahmet Cevat Emre ve

dayanışma ve millî iktisat ideali işlendi. Bu, tek parti ideolojisinin "sınıfsız, imtiyazsız" millet tasavvurunun kültürel meşruiyetini güçlendirdi.

2) Dil ve Tarih: Kimliğin Dizge Dili

"İmlâmıza Dair", "Lisanımız Hakkında" yazıları sade Türkçe talebini teorik düzeye taşıdı; "Sümerliler" ve ilgili bahisler, Türk Tarih Tezi'nin "kök arayışı"nı dergi sayfalarına taşıdı. Dil reformu ile tarih arkeolojisi aynı yerli-modern sentezde buluştu.

3) Kadın Sayfaları ve Sosyal Pedagoji

Emine Saffet, Seniha Sami, Kâmran Şerif, Fevziye Abdullah gibi yazarlar, "modern ev kadını"nı sağlık, giyim, çocuk bakımı, ev ekonomisi ve çalışma hayatı ile ördüler. Bu sayfalar, feminist polemik yerine pedagojik meşruiyet amacı güdüyordu. Nitekim bu sayede kalıcı oldu.

4) Bilim ve Teknoloji: Kamu Merakın Kurumlaşması

Elektrik, radyo, sinema, uçuş, aşı gibi başlıklarda yeni bir "kamu merakı" uyandırıldı ve terbiye edildi. Metinler şematize edilmedi; kısa, yalın ve hikâyeleyici bir anlatımla "yenilik"in korkutucu değil faydalı olduğuna halk ikna edilmeye çalışıldı.

Kısacası *Muhit*, dil-tarih-ahlâk-bilim başlıklarında kurumlaşmış bir kültür dili oluşturdu; ders verirken yormayan, öğretirken yargılamayan bir üslup tutturdu.

Kemalizm'de Öncü bir Dergi", *Kebikeç*, sayı 5, 1997, s. 25) dönemin gazetelerinde bir modernleşme hareketi anlamında Kemalizm'in önce Yakup Kadri tarafından *Milliyet* gazetesinin 28 Haziran 1929 tarihli nüshasında kullanıldığı ve bir ideoloji olarak işlendiği görülmüştü. *Milliyet*, (28.06.1929), s. 4. Ertan'dan ilhamla aynı hatalı bilgi Yasemin Doğaner tarafından da tekrarlanmış. "Muhit Dergisi'nin Türk Basınındaki Yeri", *Türk Basın Tarihi*, c. 3, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, s. 1641-1660. Bu ufak kusur bir yana, Doğaner'in dergi muhtevasına dair yaptığı detaylı tahliller son derece kayda değer.

IV. Dördüncü Yıl (1931–1932): Şeklî Olgunluk, İçerikte Denge ve Editöryal İktisat

Dördüncü yıl, biçim-muhteva dengesinde doruk oldu. Derginin ortaya çıkarılan fihristine göre, her yıl irili ufaklı takriben 300 yazının boy gösterdiği dergide metinlerin konuları oluşturdukları ağırlık itibariyle şöyleydi: edebiyat/sanat (yaklaşık üçte bir), sosyal bilim/kültür tarihi (yaklaşık dörtte bir), kadın-aile-çocuk-ahlâk (geri kalanı). Edebiyat sayfalarında Şeyh Galip, Fuzulî gibi klasiklerle Cahit Sıtkı, Yaşar Nâbi gibi modernler aynı çerçevede yer aldı;[8] tercümeler (Balzac, Tolstoy, Mark Twain, Lenin, Sherwood Eddy vb.) kaynak şeffaflığı ile yayımlandı.

1) Editöryal Disiplin ve "Okur Menfaati"

Dergi, ekonomik zorluklara[9] rağmen şeklî disiplinini korudu; 47. sayıda "okur menfaati" gerekçesiyle fiyat indirimi açıklandı; bu indirimle beraber derginin sayfa sayısı da yarı yarıya düşürülmek durumunda kalınmıştı. Bu not, *Muhit*'in yayıncılığı kültürel vazife olarak gördüğünün belgesi olarak değerlendirilebilir. Ahmet Cevat, "kâr değil terbiye" prensibini sürdürdü; bu tavır, *Yedigün/Resimli Ay* ekolünden ayrışmanın en somut göstergesiydi.

2) Rasyonel Hümanizm, Kültür Milliyetçiliği

Ahmet Cevat, "ilim ve fenn"i pozitif bilginin tek kaynağı sayarken, ahlâkı din dışı, vicdanî-sosyal zeminde kurdu. "Şeyh Galip'te Türk ruhu" gibi yazılar kültür milliyetçiliğini (Ziya Gökalp'in hars–medeniyet ayrımını) pratik yayıncılıkta sürdürdü: Batı medeniyeti alınacak, fakat yerli harsla yoğrulacaktı.

8 41. sayıda yer alan klasikler bahsinde, Yunan klasiklerini anlamak için gösterdiğimiz gayreti kendi klasiklerimizi de anlamak için gösterebileceğimizi, mesela Şeyh Galib'in de pekâlâ büyük bir sanatkâr olduğunu ve dilini kısmen sadeleştirmek suretiyle onun eriştiği sanattan da zevk alınabileceğini söylüyordu (giriş yazısı). Bu münasebetle 42. sayıdan itibaren *Hüsn ü Aşk* tefrika edilmeye başlamıştı.

9 Bu tip zorlukları aşabilmek, muhtelif ilgi alanlarına sahip daha fazla insana ulaşabilmek için de çaba sarf etmişti Muhit. Bu meyanda tertip ettiği ödüllü koşu yarışmasına dair haberler diğer basın organlarına da yansımıştı, bkz. *İkdam* (26.04.1929), s. 5; *Vakit* (27.04.1929), s. 4.

Anlaşılıyordu ki *Muhit*, resmî üsluptan uzak ama resmî hedeflerle müzakerede olan yumuşak bir ideolojik vasıta işlevi gördü; ev-mektep-kamuya mahsus alan üçgeninde "terbiye"yi görünmez kurucu prensibe çevirdi.

V. Beşinci Yıl (1932-1933): Zirve ve Veda: Bir Mecmuanın Mirası

Beşinci yıl, üç ana eksende yoğunlaştı: (i) Dil-edebiyat (Türkçe'nin dizgesi, klasik/çağdaş dünya edebiyatıyla köprü), (ii) Tarih sahifeleri (Reşat Ekrem'in popüler-ilmî tarih dili), (iii) Kadın sayfaları (ev içinden kamu bilincine geçiş). Tefrikalar (mesela Balzac'ın *Miralay Chabert'i*, Carroll'ın *Alis'in Sergüzeştleri*, Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk'ı*) geleneği modernle birlikte yan yana taşıdı.

1) Dil Yazıları: Yapıdan Kimliğe

Ahmet Cevat'ın "Türkçede nisbet anlatan şekiller", "En eski Türk yazısının tarihi" gibi yazıları, hem gramer-dil tartışmalarına zemin verdi hem de bu tartışmaları bir çeşit kimlik düzlemine taşıdı. Dil, yalnız doğru yazma-konuşma mefhumu değil; milletin ortak kavram haritasıydı. Ahmet Cevat, alfabe ve imlâ tartışmalarını tarihî sürekliliğe bağlayarak "kopuş"u planlı bir süreklilik içinde okudu.

2) Tarih Sayfaları: Hafızanın Ahlâk Okulu

Reşat Ekrem'in "Fatih'in Sarayında", "Hatice Sultan ile Melling", "Bir Müverrih ve Süveyş Kanalı" gibi yazıları, tarihe sosyal derinlik kattı. Tarih, nostalji değil intizam ve itibar dersi olarak değerlendiriliyordu; klasik Osmanlı inceliği, Cumhuriyet'in rasyonel terbiyesi içinde yeniden konumlandı.

3) Kadın Sayfaları: Evden Kamu Alanına

"Beynelmilel Kadınlar Konferansı", "Güzel vücuda sahip olmak", "Yazlık elbiseleri temizlemek", "Nekahet devrinde çocuk" vb. başlıklar, kadın kimliğini bilinçli yurttaşlıkla birleştirdi. Kadın yazarların (Seniha Sami, Mebrure Hurşit, Kamran Şerif, Şefika Muhsin vb.) sürekli katkısı, "kadın meselesi ve kadın hassasiyetini" kadın kalemiyle kurdu; bu, meşruiyetin anahtarı oldu.

Son sayılarda (53-55) kadro daralsa da fikrî yoğunluk korundu. Ahmet Cevat'ın "Yeni Nesil ve Vicdan Terbiyesi" notu, sanki kapanışın sessiz manifestosu gibiydi: "Kalemimizi memleketin ruhunu diriltmek için kullandık." Dergi, polemiksiz ve vakur biçimde çekildi sahneden.

Ara Sonuç (5. Yıl): *Muhit*, kapanışta dahi bir idealin izini sürdürdü: Kültürün rehberliğinde yükselen, estetikle eğitimi birleştiren bir toplum tasavvuru taşıdığını göstermişti.

VI. Editöryal Mimari: Pedagojik Bir Gösterge Olarak Muhit Fihristi

Muhit'in fihristi, yalnız içerik dizini değil, editöryal bir ders planı gibiydi. Her sayıda sabitlenen başlıklar (Memlekete Dair, Edebiyat-Sanat-Lisan, Kadın Sayfaları, Fen Âlemi, Tiyatro/Sinema, Tarih vb.) okuru adeta bir ritüele alıştırdı. Bu ritüel, yeni alışkanlıklar (okuma disiplini, bilgi-zevk birlikteliği, ailece okuma) üretti. Şeklî sadelik ve tekrar, modernliğin iki ana estetiği olan intizam ve iktisadı görünür kıldı. Fiyat indirimi, okur menfaatinin "kültürel vazife" ile birlikte düşünüldüğünü gösterdi; mecmua kendini piyasa metaı değil, bir kamuya hizmet aracı olarak konumlandırmıştı.

VII. Ahmet Cevat'ın Fikrî Koordinatları: Pozitivist Hümanizm, Kültür Milliyetçiliği, Pedagojik Halkçılık

Ahmet Cevat'ın yazıları ve genel yayın çizgisi üç eksende özetlenebilir:

1. Pozitivist Hümanizm:

Bilimi tek meşru bilgi yolu, ahlâkı din dışı vicdanî-içtimaî zemin saydı. "Yirminci Asırda Güzellik-İyilik-Doğruluk" üçlemesinde fayda-hakikat-estetik, modern insanın değer ölçüsü oldu. Fikir, pedagoji, fen, spor, ahlak, dil, sanat ve edebiyat gibi temel başlık ve temalar aynı seküler ahlâk dairesi içinde işlendi.

2. Kültür Milliyetçiliği:

Ziya Gökalp'in hars-medeniyet ayrımını pratiğe çevirdi: Batı'nın tekniği ve bilgisi alınacak, fakat yerli kültürün ruhu korunacaktı. Dil reformu, sözlük, imlâ, alfabe bahisleri bu kültür milliyetçiliğinin dildeki

tezahürü oldu; tarih yazıları (Sümerler, Evliya Çelebi, Osmanlı münevver portreleri) köklülük duygusunu modernleşme çabasındaki topluma kabul ettirmek kaygısını taşıyordu.

3. Pedagojik Halkçılık:

Halk, "eğitilecek kitle" değil, birlikte yükselecek özne olarak kuruldu. Dil sadeleşmesi, yazının anlaşılırlığı, tercümelerde kaynak gösterme hassasiyeti, kadın-çocuk sayfalarında ısrar, fiyat indirimi, hepsi okur menfaati-kamu yararı denklemine bağlandı. Bu, erken Cumhuriyet'in elitist modernliğini yumuşatan, ikna edici bir halkçılıktı.

Bu üç eksen, *Muhit*'in ideolojik sertliğe düşmeden istikamet kazanmasını sağladı. Dergi, devlet ideolojisinin amaçlarıyla çelişmedi; fakat resmî dilin sertliğini terbiye diliyle yumuşatarak kitlelere ulaştırmaya çalıştı.

VIII. Kadının Kamuda Görünürlüğü: Polemik Yerine Süreklilik

Muhit, "kadın sahifeleri"ni süreli ve sistematik kıldı. Nezihe Muhittin'in kadın-cemiyet yazıları, Emine Saffet, Seniha Sami, Mebrure Hurşit'in pratik/pedagojik metinleri ve şiir-hikâye biçimindeki edebî katkıları, "ev içi"nin sınırlarını bir kamu bilinciyle genişletti. Feminist ilanlarla değil, aile terbiyesi üzerinden ilerlendi; tam da bu nedenle, kadın kalemlerinin sürekliliği sağlandı. Modernleşme, ev içinden başlayarak kamuya doğru açıldı; annelik ve ev ekonomisi "vatan hizmeti"ne bağlandı. Bu çerçeve, 1930'ların Halkevleri kadın programlarını önceledi.

IX. Bilimin Popülerleştirilmesi: Korkudan Meraka

Fen-teknoloji yazıları (elektrik, radyo, uçak, aşı, motor, televizyon vb.) kavram eşiği düşük bir dille kaleme alınıyordu; amaç, uzmanlık aktarmak değil korkuyu meraka dönüştürmekti. Bilginin hikâyeleştirilmesi, modernleşmenin duygu sosyolojisinde kritik rol oynadı: "Bilinmeyen" tehlikeli değil, yararlı ve yakın kılındı. Popüler bilim, *Muhit*'te karikatür ya da magazinle değil, pedagojik vakar ile yürütüldü; bu da bir "halk üniversitesi" etkisi meydana getirdi.

X. Edebiyat ve Kanon: Klasik-Modern Köprüsü

Edebiyat sahifeleri, klasik Osmanlı/Türk metinlerini modern dünya edebiyatıyla ve çağdaş yerli üretimle yan yana getirdi. Şeyh Galip ve Fuzulî tefrikaları, Balzac-Carroll tercümeleri ve Cahit Sıtkı-Yaşar Nâbi gibi genç sesler aynı "okuma rejimi"nin parçası oldu. Bu, "kanon"u kopuşla değil, sentezle kurma stratejisiydi. Reşat Nuri'nin hikâye ve tenkitleri, günlük hayatın ahlâkî ikilemlerini edebî pedagojinin parçası kıldı; tiyatro ve sinema sayfaları, sahne sanatlarını kamu terbiyesinin araçları olarak yorumladı.

XI. Süreklilik ve Kopuş: Dilde Devrim, Bellekte İntizam

Muhit, kopuşu (alfabe, imlâ, dil) "intizamlı süreklilik" mantığıyla yorumladı. Osmanlı'nın seçkin mirası (divan edebiyatı, saray sanatları, tarihî şahsiyetler), yeni yurttaşın rasyonel terbiyesinde ahlâk dersleri verdi.[10] Böylece "geçmiş", yalnızca nostalji değil, medenî görgünün kaynağına dönüştü. Bu yorum, "Batıcı taklitçilik" ya da "gelenekçilik" gibi uçlara sapmadan bir denge geliştirdi.[11]

XII. Muhit Mecmuası ve Misyonerlik İthamları (1929-1931)

Muhit mecmuasının misyonerlerle irtibatı meselesi, derginin ilk sayılarından itibaren zaman zaman gündeme gelen ve hem 1929'da[12] hem 1931'de[13] basında yeniden alevlenen tartışmalı bir mesele oldu.[14]

10 Bu pragmatist yaklaşıma rağmen Ahmet Cevat, siyasi yazı dizileri boyunca inkılap dönemine kadar gelen Osmanlı devresini yerici bir üslup kullanıyordu. Cumhuriyet idaresinden siyatişle bahsederken inkılabın da ancak verilmesi icap eden siyasî serbestiyet, çoklu fırkacılıkla meyve verebilmesinin mümkün olduğunu belirtiyordu. *Muhit*, sayı 23, s. 401-402.

11 Ahmet Cevat'ın *Muhit*'i bu konuda nispeten bir denge tutturmaya çalışmışsa da aynı döneme ait Aile Dostu dergisi bu konuda keskin bir duruş benimsemişti. *Aile Dostu*'nun geleneksel hayatla modern hayat arasındaki aykırılığı vurgulayan ve ikincisinin birincisine tercih edildiğini işaret eden şu ifadeleri önemlidir: "…O halde ramazan da hayatımız, âdetlerimiz ve ahlâkımız gibi asrileşecek, medenileşecek ve değişecektir. Bu günkü medeniyetin prensipleri karar yemek, içmek, muntazam zamanlarda yatıp kalkmak ve mesai saatlerimizden bir saniye kaybetmemektir." Nalan Turna - Esra Bolat, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Aile Dergisi: "Aile Dostu" ve Okuyucu Kitlesi", *CTAD*, sayı 40, 2024, s. 233.

12 *Cumhuriyet*, (17.04.1929), s. 3.

13 *Milliyet*, (09.10.1931), s. 1, 5.

14 *Muhit* mecmuası etrafındaki tartışmalar 1932 yılına da sarkmış, bu defa Muhit savcılığa "gayr-ı siyasî olduğunu beyan ettiği halde" Japon-Çin harbinden bahsedişi dolayısıyla

Ahmet Cevat Bey, mecmuayı "yeni yürümekte olduğumuz feyizli inkılap yolunda en büyük bir hizmette bulunmayı istihdaf eden", millî kültürün ve aile terbiyesinin güçlendirilmesi yönünde bir teşebbüs olarak takdim etmişti.[15] Buna rağmen dönemin kamuoyu hassasiyetleri, misyonerliğe dair yerleşik şüpheler ve American Board'un Türkiye'deki uzun geçmişi, mecmua etrafındaki tereddütlerin kolayca büyümesine yol açmıştı. Ayrıca bu hadisenin de tetiklediği süreçte Matbuat Cemiyeti üyelerinden müteşekkil bir grup gazeteci ve entelektüel "Misyonerleri Kovma Cemiyeti" adı altında bir dernek kurmuşlar ve 9 Mayıs 1929'da Matbuat Cemiyeti'nde ilk toplantılarını akdetmişlerdi.[16] Yine 1930'ların başında misyonerlerin faaliyetlerine dair yazdığı yazıları derleyen Ali Ülvi [Elöve] de *Misyonerlere Cevap ve Gençliği İykaz* başlığıyla[17] bir kitap neşretmiş ve kamuoyunun ve özellikle gençlerin dikkatini bu meseleye çekmek istemişti.[18]

Muhit mecmuası hakkındaki ilk açık itham, Nisan 1929'da *Resimli Ay*'da yayımlanan bir yazıda dile getirildi.[19] Yazıda İstanbul'daki Bible House'un uzun yıllardır dinî kitaplar bastığı, son dönemde çocuklara yönelik ahlak kitapları neşrettiği ve bu teşebbüslerin yerli yayınevleri tarafından boykot edildiği iddia ediliyordu. *Resimli Ay*'ın anlatısına göre American Board bu başarısız teşebbüslerden sonra Türk münevverlerinden yararlanmak istemiş, bu çerçevede yeni bir mecmua çıkarma fikrini gündeme getirmiş, ancak Resimli Ay ile işbirliği kuramamıştı. Yazı, nihayetinde "Amerika misyonerlerinin parasıyla çıkan

"siyasî" içerik üretmekle suçlanmış ve hakkında takibat başlamıştı. *Vakit*, (06.03.1932), s. 5.

15 *Cumhuriyet*, (18.04.1929), s. 3.

16 *Cumhuriyet*, (10.05.1929), s. 1; *Hâkimiyet-i Milliye* (11.05.1929), s. 1.

17 Ali Ülvi, *Misyonerlere Cevap ve Gençliği İykaz*, İstanbul: Bürhaneddin Matbaası, 1933, 151 s.

18 1920 ve 30'larda misyoner faaliyetler hakkında yapılan neşriyatın Hıristiyanlık ve misyonerlik hakkında derinlemesine malumat vermese de 1950 ve 60'larda sayıları artacak olan ikinci devre misyoner karşıtı yayınlar literatürüne zemin hazırladığı belirtiliyor. Cemal Yetkiner, "The Development of Literature on Missionaries in the Turkish Language", *İnsan & Toplum*, c. 4, sayı 7, 2014, s. 165.

19 O sıralarda Ahmet Cevat'ın dergiye edebî parçalar yazan Celalettin Ekrem'le de münakaşası olmuştu. Celalettin Bey, kendisine söz verilen telif ücreti ödenmeyince Ahmet Cevat Bey'e hakaret etmiş, o da Celalettin Bey'i bu sebeple dava etmişti. *Vakit*, (27.03.1930), s. 2.

mecmua Muhit'tir" iddiasını ortaya atmış ve mecmua ilk kez açıkça din propagandasıyla ilişkilendirilmişti.

Ahmet Cevat Bey gazetede yayımlanan cevabında, *Muhit*'in savcılık tarafından incelendiğini, Talim ve Terbiye Heyeti'nin tavsiyesiyle mekteplere gönderildiğini, mecmuanın milli kültürü güçlendirmeye çalışan bir girişim olduğunu belirtti.[20] Bununla birlikte cevabında Bible House ile olası temaslara dair doğrudan bir izahat vermemişti. Bu eksiklik, tartışmanın ileride yeniden alevlenmesine zemin hazırlamış görünüyordu.

1929'daki bu tartışmaya bir süre sonra Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey de müdahil oldu.[21] *Resimli Ay*'ın sahibi Zekeriya Sertel'in *Muhit*'i misyonerlerle işbirliği yapmakla itham etmesini, doğrudan bir siyasi çelişki bağlamında değerlendirdi. Hamdullah Suphi, Zekeriya Sertel'in Amerika'da misyoner teşkilatı reisinin yardımıyla bulunduğunu, bu nedenle *Muhit*'i aynı fiille itham edemeyeceğini yazdı. Ayrıca Sertel'in mecmuasında Bolşevik fikirli yazarlara yer verdiğini, hâlbuki Ahmet Cevat'ın Muhit'inde yazan Türkçü kalemlerin böyle bir töhmetle lekelenemeyeceğini belirtti. Ayrıca Türk Ocaklarının da Bolşevikliğe kesin olarak karşı olduğunu belirtti.[22]

Bu müdahale, tartışmanın yalnızca bir "misyonerlerle işbirliği" meselesi olmadığını; dönemin basın ve fikir hayatındaki kutuplaşmaların, özellikle de Türk Ocakları ile Resimli Ay çevresi arasındaki ideolojik rekabetin meseleye güçlü biçimde sirayet ettiğini gösteriyordu.

Hamdullah Suphi'nin mektubu ithamın mahiyetini değiştiriyor, meseleyi dinî-kültürel bir şüpheden çok siyasî ve fikrî bir hesaplaşma düzlemine taşıyordu. Böylece *Muhit* etrafındaki tartışma, 1929-30 itibarıyla hem ideolojik hem de kültürel bir zemin kazanmıştı.

İki yıl sonra, 1931'de *Milliyet*'te Reşat Feyzi[23] imzasıyla çıkan bir yazı, *Muhit* etrafındaki tartışmayı yeniden canlandırdı. Bu kez iddiaların kaynağı, American Board'un gençler için çıkardığı *A Vision of*

20 *Cumhuriyet*, (18.04.1929), s. 3.

21 *Hâkimiyet-i Milliye*, (05.11.1930), s. 1, 4.

22 *Hâkimiyet-i Milliye,* (05.11.1930), s. 4.

23 Hakkında yazılanlar hayli eksik bulunan Reşat Feyzi Bey'in dönemin matbuatında faal olarak uzun yıllar hizmet ettiği (Servet-i Fünun, Milliyet, Resimli Uyanış, Büyük Gazete vs.), şiir ve hikâyeler tefrika ettiği, bilahare bunları kitaplaştırdığı anlaşılıyor.

Youth isimli risalede yer aldığı söylenen, John Kingsley Birge'e atfedilen bir makaleydi. Feyzi, makalede *Muhit*'in maksadının "Türk kitlesine Hıristiyan nokta-i nazarını telkin etmek" şeklinde tanımlandığını ileri sürüyor ve bunu bir itiraf olarak sunuyordu. Ayrıca mecmuanın üç Amerikalı misyoner ile Ahmet Cevat'ın yer aldığı bir şirket tarafından çıkarıldığını yazıyor, böylece 1929'daki tartışmayı daha somut ayrıntılarla genişletiyordu.[24]

Bu habere verilen cevapta yalnız Ahmet Cevat'ın değil, Bible House [kütüphane] müdürü M. Fowle ve mecmuayla ilişkisi olduğu iddia edilen J. K. Birge'ün beyanları da yer alıyordu. Fowle, Bible House'un *Muhit* ile hiçbir kurum ilişkisi bulunmadığını, mecmuanın Türkler tarafından çıkarıldığını belirtmişti. Birge ise kendisine atfedilen makaleyi bizzat yazmadığını, ancak mecmuaya Amerika'dan mâlî yardım sağlandığını ifade [ya da itiraf!] etti. Bu yardımın kültürel bir destek olduğu, dinî propaganda amacı taşımadığı yönünde açıklamalar yaptı.

Bu beyanlar, 1929'da reddedilen mali temasın 1931'de kısmen doğrulandığını, ancak mecmuanın muhtevasına doğrudan müdahale edilmediğini ortaya koyuyordu.

American Board arşivlerinde yer alan raporlar da 1931'deki tartışmanın belirli unsurlarını doğruluyordu. Kingsley Birge'ün merkeze gönderdiği bir raporda, *Muhit*'e mâlî destek verildiği, mecmuanın sayfa sayısı azaldıkça bu desteğin de azaltıldığı yazıyordu.[25]

Bununla birlikte derginin içeriğinin misyon tarafından yönlendirildiğine dair bir kayıt bulunmuyordu.

Ahmet Cevat'ın misyonerlerle temasının Muhit'in çıkışından önce başladığı da anlaşılıyordu. Zira cemiyetin özellikle Türkiye'ye sevk edilen acemi misyonerlere (recruits) ve Türkçe öğrenmek isteyen Türkiye'de mukim yabancı cemaat mensuplarına dönük Türkçe dil kursu faaliyetleri sırasında kullandığı işaret edilen kitaplardan biri Ahmet Cevat'a aitti. Yakın dönemde üzerine çalışma yapılan Türkçe

Dönem basınına erişim imkânı sunan Wikilala'da yapılacak sathi bir taramayla bile hakkında azımsanmayacak malumata erişmek mümkün…

24 Dönemin gazetelerinden bu kupürleri nakleden Telemak Kitap'ın isimsiz editörünün neşri için bkz. Ahmet Cevat Emre, *İki Neslin Tarihi (1920 Moskova'sında Komünist Türkler ve diğer İlaveler)*, İstanbul: Telemak Kitap, 2022, s. 11-12, 4. dipnot.

25 https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/43832 (Erişim: 11.11.2025).

okuma-yazma kitabı niteliğindeki bu eserin "değerler eğitimi" açısından da önemli olduğu anlaşılmaktadır. Saygı, sevgi, şefkat, merhamet, adalet, doğruluk vb. pek çok değerin özellikle çocukların diline uygun bir üslup ve kelime tercihiyle verildiği kitap,[26] söz konusu değerlerin "evrensel" olmaları münasebetiyle olsa gerek, misyonerler tarafından da tercih edilmişti. Yani Ahmet Cevat'la cemiyet arasında pedagojik destek anlamında bir ilişki başlamış gibiydi.

Sonuç: Muhit'in Çevresindeki Şüpheler, Kültür Siyaseti ve Ahmet Cevat'ın Mirası

1928-1933 arasında Muhit, Cumhuriyet'in erken yıllarında şekillenen kültür politikasının en tutarlı mecmualarından biri oldu. Aile terbiyesini, halk pedagojisinin imkânlarını, popüler bilginin sade anlatımını ve edebî süreklilik fikrini aynı çatı altında toplamayı başardı. Beş yıl boyunca seküler terbiyeyi aile-mektep-kamu alanı üçgeninde kurdu; pozitivist hümanizm ile kültür milliyetçiliğini çatıştırmadan birleştirdi; popüler bilimi hikâyeleştirilmiş bir kamu aklına dönüştürdü; kadın kamu görünürlüğünü polemiksiz fakat ısrarlı[27] bir çizgiyle meşrulaştırdı; edebî kanonu da kopuş değil sentez üzerinden inşa etti.

Bu başarının merkezinde Ahmet Cevat [Emre] duruyordu. O, bir yandan dil devriminin teorisyeni, diğer yandan halk terbiyesinin editör-uygulayıcısı olmuş; yazılarında fayda-hakikat-estetik üçlüsünü modern Türk insanının değer ölçüsüne çevirmişti. Çeviri metinlerde dahi kaynak şeffaflığına dikkat eden, "okur menfaati"ni yayıncılık ilkesine dönüştüren bir anlayışı benimsedi. Sertleşen siyasî söylemden uzak durarak tek parti ideolojisinin "sınıfsız, imtiyazsız millet" idealini terbiye kavramıyla yoğurdu, yorumladı. Böylece modernliği gelenekle, bilimi

26 İlgili kitap hakkında, sözü edilen konu bağlamında yapılmış akademik bir çalışma için bkz. Mustafa Tanrıkulu, *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu: 2015.

27 Dergide kadınların ve kızların hayata daha fazla karışması gerektiğine dair teşvik ve telkinler var. Bu anlamda kız çocuklarının erkek yaşıtları gibi izci kamplarından mahrum kalmaması gerektiği vurgulanıyor (*Muhit*, sayı 1, s. 38-39), ayrıca kadınların iş hayatına atılmaları özendiriliyordu (*Muhit*, sayı 1, s. 53). Bu tip telkinlerden bazıları, hayalî ya da gerçek birtakım mektuplar üzerinden/yoluyla yapılıyor, okurlara doğrudan telkinde bulunmak yerine kurmaca sahneler ve ifadelerle dolaylı telkinde bulunuluyordu.

ahlâkla, millî kimliği insanlığın müşterek değerleriyle telif etmeyi hedefleyen bir zihniyeti mecmuanın sayfalarına taşımayı başardı.

Bununla birlikte *Muhit*, yalnızca pedagojik ve kültürel bir programın taşıyıcısı değildi; aynı zamanda 1929 ve 1931'de iki kez alevlenen misyonerlik tartışmalarının hedefi oldu. *Resimli Ay*'ın 1929'da ortaya attığı, Bible House'un, daha doğrusu American Board'un mecmua üzerinde nüfuz kurduğu iddiası, dönemin basın hayatındaki sert ideolojik rekabetle birleşerek hızla büyüdü. Türk Ocaklarının *Resimli Ay*'a yönelttiği cevaplar tartışmayı siyasî bir düzleme taşıdı. 1931'de Milliyet'te yer alan yeni itham, bu kez American Board tarafından yapılan bir neşriyatta Kingsley Birge'e atfedilen ifadelerle desteklenmiş görünüyordu.

Arşiv belgeleri, American Board'un mecmuaya belirli ölçüde maddî katkıda bulunduğunu gösteriyordu; ancak bu temasın mecmuanın muhtevasına yön veren bir mahiyet taşımadığı anlaşılıyor. Ahmet Cevat'ın misyonla teması da esasen pedagojik alanda, Türkçe okuma kitabının kullanımı üzerinden gelişmişti. Tartışmanın büyümesinde 1928 Bursa tanassur hadisesinin[28] oluşturduğu hassasiyet, basın polemiklerinin keskinliği ve kültür sahasındaki siyasî saflaşmalar etkili olmuştu.

Bu sebeple *Muhit*, hem kültür politikasının vitrini hem de dönemin ideolojik çatışmalarının hedefi hâline geldi. Dergi millî terbiyeyi esas alan çizgisini sürdürürken, American Board ile temasın gölgesi de tamamen silinmedi; mecmua üzerindeki şüpheler hem fiilî temaslardan hem de devrin siyasî ikliminden beslendi. Yine de mecmuanın genel muhtevası, aile terbiyesi, kültür, gündelik hayat ve popüler bilgi/bilim ekseninde ilerledi; dinî telkin taşıyan bir yön izlenmedi.

Muhit'in kapanışı (53-55. sayılar), yalnız bir mecmuanın sona erişi değil, bir kültür siyaseti evresinin de kapanış sayfası oldu. Onun açtığı yol, Halkevleri neşriyatında ideolojik ağırlıkla, Varlık'ta edebî yoğunlukla, 1940'ların Tercüme Bürosu'nda kurum planlamasıyla devam etti. Fakat *Muhit*, didaktiği estetikle, disiplini şefkatle, ideolojiyi terbiye

28 Ahmet Uçar, *1928'de Hıristiyanlaştırılan Kızlar*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017; ayrıca bkn: Gülnaz Gezer, "Erken Cumhuriyet Döneminde ABD-Türkiye İlişkilerinin Krize Dönüşmesi: Bursa Amerikan Kız Koleji'nin Kapatılması", *Misyonerlik - Azınlık ve Yabancı Okullar - 4,* ed. Remzi Kılıç - Mehmet Deri, İstanbul: Kitabi Yayınları, 2025, s. 280.

diliyle dengelemesi bakımında bir farklılık koymuştu ortaya. Bugün dahi mecmuanın fihristlerine bakıldığında hissedilebiliyor bu denge; her sayı bir kültür programı, her yazı bir ahlâk dersi, her fihrist bir medeniyet kroniği görünümü arz ediyor gibi.

Son tahlilde *Muhit*, Ahmet Cevat'ın azmi ve çabasıyla şekillenen, hemen her alanda önemli ve kaliteli isimlere yer vererek şahsiyet vücuda getirmiş bir fikriyat mecmuasıydı. O fikriyatın özeti şu cümlede gizliydi: "Medeniyet ancak terbiye ile; terbiye ise ancak fikirle mümkündür."

Mecmua sessizce kapandı; fakat bu cümlenin satırlara sinmiş ruhu, Türk kültür tarihinde şüphesiz kalıcı bir iz bıraktı.

KAYNAKÇA

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet, (17.04.1929), s. 3; (18.04.1929), s. 3; (10.05.1929), s. 1.
Hâkimiyet-i Milliye, (05.11.1930), s. 1, 4; (11.05.1929), s. 1.
İkdam (26.04.1929), s. 5.
Milliyet, (09.10.1931), s. 1, 5; (28.06.1929), s. 4.
Muhit, S. 1, 21, 23, S. 41, 42.
Vakit, (06.03.1932), s. 5; (27.03.1930), s. 2; (27.04.1929), s. 4.

Kitap ve Makaleler

Ahmet Cevat Emre*, İki Neslin Tarihi (1920 Moskova'sında Komünist Türkler ve diğer İlaveler)*, İstanbul: Telemak Kitap, 2022.

Ahmet Cevat, *Yıldız'ın Sonu*, İstanbul: Jirayir ve Keteon Matbaası, 1909.

Ali Ülvi, *Misyonerlere Cevap ve Gençliği İykaz*, İstanbul: Bürhaneddin Matbaası, 1933.

And, Metin, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.

Doğaner, Yasemin, "Muhit Dergisi'nin Türk Basınındaki Yeri", *Türk Basın Tarihi*, c. 3, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, ss. 1641-1660.

Ertan, Temuçin F., "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü bir Dergi", *Kebikeç*, sayı 5, 1997, ss. 17-34.

Gezer, Gülnaz, "Erken Cumhuriyet Döneminde ABD-Türkiye İlişkilerinin Krize Dönüşmesi: Bursa Amerikan Kız Koleji'nin Kapatılması", *Misyonerlik - Azınlık ve Yabancı Okullar - 4,* ed. Remzi Kılıç - Mehmet Deri, İstanbul: Kitabi Yayınları, 2025, ss. 265-298.

Güzel, Fahri, *Bir Dönüşümün Serencamı*, İstanbul: Muhayyel Yayınları, 2023.

Tanrıkulu, Mustafa, *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu: 2015.

Turna, Nalan - Bolat, Esra, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Aile Dergisi: "Aile Dostu" ve Okuyucu Kitlesi", *CTAD*, sayı 40, 2024, ss. 225-268.

Uçar, Ahmet, *1928'de Hıristiyanlaştırılan Kızlar,* İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017.

Uslu, Mehmet Fatih, *Resimli Ay Magazine (1929-1931): The Emergence of an Oppositional Focus Between Socialism and Avant-gardism,* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul: 2004.

Yetkiner, Cemal, "The Development of Literature on Missionaries in the Turkish Language", *İnsan & Toplum*, c. 4, sayı 7, 2014, ss. 163-178.

İnternet Kaynakları

Karcı, Betül, "Muhit Dergisi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/375/Muhit-Dergisi (Erişim: 09.11.2025).

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/43832 (Erişim: 11.11.2025).

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/45710 (Erişim: 13.11.2025).